

Justitieutskottets betänkande

1976/77: 13

med anledning av propositionen 1976/77:33 om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall jämte motion

Propositionen

I propositionen 1976/77:33 har regeringen (arbetsmarknadsdepartementet) föreslagit riksdagen att anta följande

Förslag till

Lag om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall

Härigenom föreskrives att lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall, vilken gäller till och med den 31 december 1976, skall ha fortsatt giltighet till utgången av år 1977.

Motionen

I motionen 1976/77:21 av herr Wästberg i Stockholm m. fl. (fp) yrkas att riksdagen beslutar avslå propositionen.

Utskottet

Mot bakgrund av de många politiska terroristdåd som under senare år ägt rum i stora delar av världen och som ofta urskillningslöst drabbat oskyldiga människor antog riksdagen år 1973 lagen (1973:162) om särskilda åtgärder till förebyggande av vissa våldsdåd med internationell bakgrund (terroristlagen) (prop. 1973:37, JuU 18, rskr 121). Lagen trädde i kraft den 1 maj 1973 och gällde till utgången av april 1974. Genom beslut av riksdagen år 1974 och 1975 förlängdes lagens giltighetstid, och den gällde till utgången av år 1975 (prop. 1974:55, JuU 12, rskr 150 och prop. 1975:72, JuU 17, rskr 137). Genom lagstiftning under hösten 1975 överfördes de bestämmelser om användningen av vissa spanings- och tvångsåtgärder som hade upptagits i terroristlagen till lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall (spaningslagen) samtidigt som övriga bestämmelser i terroristlagen införlivades med utlänningslagen (1954:193) och i samband därmed ändrades på vissa punkter (prop. 1975/76:18, JuU 12, rskr 122). Spaningslagen gavs, liksom terroristlagen, begränsad giltighetstid. Den gäller till utgången av år 1976.

Terroristlagstiftningen, som numera alltså återfinns dels i utlänningslagen, dels i spaningslagen, ger möjligheter att under vissa speciella förutsättningar ingripa med skilda åtgärder som har till syfte att minska riskerna för att vårt land blir skådeplatsen för internationella terroristdåd. Den tar sikte enbart på utlänningar som tillhör eller verkar för sådana grupper och organisationer vilka genom sin tidigare verksamhet har visat att de utanför sitt hemland systematiskt använder våld för politiska syften och därför kan befaras göra det också i Sverige. Som ytterligare förutsättning gäller att det med hänsyn till vad som är känt om utlänningsens föregående verksamhet eller eljest föreligger fara att han här i riket medverkar till handling som nyss har sagts (20 § utlänningslagen). Utlänning som avses i denna paragraf kan avvisas eller utvisas. Ett avvisnings- eller utvisningsbeslut kan emellertid inte verkställas om s. k. politiskt eller därmed jämförligt verkställighetshinder föreligger. Skulle utlänningsen löpa risk för politisk förföljelse i det land dit han skulle befordras eller kunna därifrån befordras till land där han löper sådan risk, verkställs inte avlägsnandebeslutet. Han kan då i stället bli föremål för kontroll och övervakning enligt 51 § femte stycket utlänningslagen och enligt spaningslagen. Under vissa förutsättningar kan sådana spanings- och tvångsåtgärder som husrannsakan, kroppsvisitation, kroppsbesiktning, brevkontroll och telefonavlyssning användas mot honom. Detta gäller dock endast om det finnes vara av betydelse för att utröna huruvida sådan grupp eller organisation som nyss sagts planlägger eller förbereder åtgärd som utgör hot mot allmän ordning och säkerhet. För att brevkontroll och telefonavlyssning skall få tillgripas gäller dessutom att synnerliga skäl för åtgärden skall föreligga.

Ett flertal garantier mot en alltför vidsträckt tillämpning av den särskilda spaningslagen har byggts in såväl i de bestämmelser som gäller förfarandet och beslutsprocessen som i särskilda regler som har till syfte att ge underlag för en fortlöpande kontroll av hur lagen hanteras.

I propositionen 1975/76:202 föreslås nya regler om telefonavlyssning vid förundersökning m. m. Den föreslagna regleringen syftar bl. a. till att skyddet för den enskildes integritet skall stärkas i olika hänseenden. De i den nu nämnda propositionen föreslagna ändringarna berör också spaningslagen. Utskottet räknar med att ta slutlig ställning i det lagstiftningsärendet under våren 1977 (se JuU 1976/77:10).

I motionen 1976/77:21 yrkas avslag på förslaget att spaningslagen skall ges förlängd giltighetstid. Till stöd för yrkandet åberopar motionärerna främst det förhållandet att lagstiftningen medger ingripande mot den som inte är misstänkt för brott. Vidare hävdas bl. a. att lagstiftningen innebär ett moment av diskriminering av utländska medborgare.

Vad gäller lagstiftningsens utformning i de hänseenden som berörs av motionärerna har utskottet tidigare intagit den ståndpunkten att angelägenheten av att ge lagstiftningen erforderlig effektivitet påkallar de lösningar som motionärerna vänder sig emot. Utskottet har också funnit att lagstift-

ningen tillgodoser rimliga rättssäkerhetskrav (JuU 1973:18 och 1975:17). Genom 1975 års ändringar i lagstiftningen tillgodosågs rättssäkerhetsaspekten ytterligare. Vad särskilt gäller invändningen att lagstiftningen skulle innebära en diskriminering av utländska medborgare vill utskottet hänvisa till sitt bemötande av denna tanke i betänkandet JuU 1973:18 s. 14. Det förtjänar att på nytt framhållas att lagstiftningen enbart gäller det ringa fåtal presumtiva terrorister, som på grund av sin farlighet drabbats av avvisnings- eller utvisningsbeslut men som likväl tillåts stanna i Sverige därför att de är politiska flyktingar eller av andra särskilda skäl. Bestämmelserna kan därigenom sägas tjäna som en trygghetsgaranti för de utländska invandrare i vårt land som känner sig hotade av främmande organisationer, och enligt utskottets mening saknas all anledning till den oro i invandrarkretsar, som lagstiftningen enligt motionärerna givit upphov till.

När det gäller frågan om det alltså behövs en lagstiftning om särskilda tvångsåtgärder i terroristsammanhang intog utskottet i samband med behandlingen av förslaget till spaningslagen den ståndpunkten att ett mera definitivt ställningstagande borde anstå till dess utredningen om telefonavlyssning redovisat resultatet av sitt arbete. Utredningens betänkande ligger till grund för den reglering som föreslagits i den förut nämnda propositionen 1975/76:202. I den propositionen uttalar dåvarande chefen för justitiedepartementet att frågan inte kommit i något nytt läge genom utredningens förslag. Vad utredningen anfört bestyrker enligt hans mening att det alltså finns behov av särskilda tvångsåtgärder för att förebygga våldsdåd av den art som den aktuella lagstiftningen riktar sig mot. I den nu förevarande propositionen 1976/77:33 uttalar föredragande statsrådet att det mot bakgrund av den fortgående internationella terroristverksamheten är angeläget att vi alltså håller en hög beredskap för att förebygga våldshandlingar i vårt land. För att möjliggöra detta kan det enligt statsrådet i vissa lägen behövas tillgång till de speciella tvångsåtgärder i spaningssyfte som den aktuella lagen medger. Med hänsyn härtill och då det inte förekommit något som ger anledning att anta att den har tillämpats på ett sätt som strider mot dess syfte eller på ett sätt som ställer rättssäkerheten i fara, förordar hon att lagens giltighetstid förlängs till utgången av år 1977.

Utskottet vill för sin del särskilt framhålla att såsom framgår av redovisningen i propositionen 1976/77:33 vågen av internationella politiska terroristdåd fortsatt och även berört Sverige. Utskottet vill också hänvisa till den redogörelse för terroristlagstiftningens tillämpning under tiden den 1 oktober 1975 – den 30 september 1976 som upptagits i regeringens skrivelse 1976/77:34. Av redogörelsen framgår att spaningslagens bestämmelser om telefonavlyssning tillämpats i ett fall och att rikspolisstyrelsen framhållit att det inte varit möjligt att tillgripa åtgärden med stöd av bestämmelser i annan lag.

Mot bakgrunden av det anförda finner utskottet att det fortfarande föreligger ett behov av spaningslagens bestämmelser. Utskottet tillstyrker där-

för att lagens giltighetstid förlängs till utgången av år 1977 och avstyrker bifall till motionen 1976/77:21. Samtidigt vill utskottet dock erinra om att frågor om ändringar i spaningslagen i syfte att ytterligare stärka den enskildes rättssäkerhet kommer att prövas av riksdagen redan under våren 1977 samt att det såsom föredragande statsrådet anför i propositionen 1976/77:33 ligger inom ramen för utlänningskommitténs uppdrag att pröva frågan om precisering av hithörande bestämmelser i utlänningslagen.

Utskottet hemställer

att riksdagen med bifall till propositionen 1976/77:33 och med avslag på motionen 1976/77:21 antar det genom propositionen framlagda förslaget till lag om fortsatt giltighet av lagen (1975:1360) om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall.

Stockholm den 9 december 1977

På justitieutskottets vägnar

ASTRID KRISTENSSON

Närvarande: fru Kristensson (m), fröken Mattson (s), herrar Polstam (c), Jönsson i Malmö (s), Johansson i Växjö (c), Nygren (s), fru Bergander (s), herr Raneskog (c), fru Andersson i Kumla (s), herrar Pettersson i Helsingborg (s), Lidbom (s), fru André (c), fru Johnsson (c), herr Körlof (m) och fru Andrén (fp).